

Oponentský posudek na dizertační práci

Rajlich, Jiří: Příslušníci rakousko-uherského letectva z českých zemí / Members of the Austro-Hungarian Air Force from the Czech Lands. Praha 2018, 540 stran.

„Vzduch je naše moře“, slova důvěrně známa snad každému obyvateli České republiky či dříve Československa, který jen „cípem pláště“ letmo zavadil o české, resp. československé letectví. Ne náhodou se tento prvorepublikový slogan objevil také v názvu stejnojmenné knihy Jiřího Rajlicha a Jiřího Sehnala (Naše vojsko 1993), dal jméno televiznímu dokumentárnímu seriálu České televize (ČT 2000), za nímž shodou okolností najdeme mezi jinými také Rajlichovo jméno, a je ústředním mottem celé řady dalších publikací, filmů či rozhlasových pořadů, ať již odborných, popularizujících či uměleckých. Je nezpochybnitelné, že to byl právě překotný rozvoj poznání na počátku 20. století, který dal českému národu, tolik toužícímu po moři (nikde v habsburské monarchii snad nebyly spolky pro podporu rakouské mořeplavby tak populární jako v českých zemích), možnost realizovat se v oblasti nové, dosud neprobádané, letectví. Letadla, zejména ta vojenská, jsou spolu s fotbalem a politikou asi tím nejčastějším tématem hovorů pánských nejen „pivních“ společností, nemalé popularitě se rovněž těší nejrůznější letecké exhibice, Dny NATO a podobně. Jistě proto nepřekvapí, že autoři věnující se tématice letectví patří v odborném, ale především popularizačním žánru k těm nejčtenějším.

A mezi ty nejpřednější, jak již předchozí řádky naznačily, lze bez pochyby zařadit i Jiřího Rajlicha. Autor více než deseti vlastních a spoluautor řady dalších monografických publikací, s jehož články se můžeme setkávat na stránkách časopisu Letectví a kosmonautika, Historie a vojenství ad., který byl donedávna znám především jako odborník na problematiku meziválečného (nejen) československého letectva, československého leteckého odboje, zejména západního, a Slovenských vzdušných zbraní, se v posledních letech zaměřil na období starší, z mého pohledu ovšem neméně zajímavé, možná zajímavější, a to na historii rakousko-uherského letectva v době Velké války a v časech, které ji bezprostředně předcházely. Dokladem je více než sedmisetstránková výpravná monografie *Na křídlech Světové války. Epizody ze života českých aviatiků v rakousko-uherském letectvu* (Svět křidel 2014), či právě recenzovaná dizertační práce *Příslušníci rakousko-uherského letectva z českých zemí*, která je jakýmsi vědeckým protipólem, ale spíše odbornějším soupeřem, dříve uvedené, jež je přece jen určena širší čtenářské obci.

Jak si můžeme hned v úvodu přečíst, *toto pojednání si klade za cíl nastínit podíl letců z českých zemí na formování, organizační a personální výstavbě, technickém rozvoji a na operačním nasazení rakousko-uherského letectva v období předcházejícímu vzniku 1. světové války a zejména v jejím*

průběhu. Zároveň se pokusí o stanovení jejich procentuálního podílu v celém rakousko-uherském armádním i námořním letectvu, [neboť tato] problematika u rakousko-uherského letectva nebyla dosud předmětem historického výzkumu v žádném z nástupnických států. [...] V české, respektive československé se na dlouhou dobu prosadila dobově podmíněná teze o tom, že čeští letci byli v rakousko-uherských leteckých silách zastoupeni „v nepatrném počtu“. Tato letitá teze, která ovšem nikdy nebyla věrohodně doložena, je v této práci podrobena kritice, vedoucí k jejímu přehodnocení. Především rekonstrukcí a analýzou statisticky relevantních vzorků osob došlo ke zjištění, že ve skutečnosti zastoupení letců z českých zemí bylo nadprůměrné a Češi v něm měli solidní zastoupení. Přesto však nikoli takové, jaké by odpovídalo jejich národnostnímu zastoupení v celé monarchii. [...] Práce je rozdělena na několik částí. V první je nastíněna geneze a předválečné počátky rakousko-uherského vojenského letectví včetně jeho nezanedbatelných, mnohdy i rozhodujících „českých“ souvislostí – v etnickém i zemském smyslu. [...] Následuje nástin problematiky jeho [rakousko-uherského letectva] organizační a personální výstavby, technického rozvoje a operačního nasazení na frontách 1. světové války – v Rusku, Srbsku, Černé Hoře, Albánii, Rumunsku a především v Itálii. [...] Další kapitoly jsou věnovány problematice podílu letců z českých zemí [...] nastiňují zastoupení Čechů a českých Němců u některých vybraných jednotek rakousko-uherského letectva, zabývají se jejich podílem na velení a akcentují loajalitu národnostně pestrého c. a k. letectva s důrazem na jeho české příslušníky. Kritice jsou podrobeny dobově podmíněné účelové legendy o několika případech údajně vědomých dezercí na protivníkovu stranu. Na druhou stranu nepomíjí skutečnost, že někteří [čeští piloti] v zajateckých táborech zvolili vstup do „nepřátelského“ vojska a analyzuje příčiny. Práce by měla současně představovat příspěvek k tzv. sporu o českého vojáka za 1. světové války.

Jak autor dále uvádí, přestože se jedná o problematiku dílčí a specifickou, lze na ní vysledovat a doložit určité obecné vývojové trendy nejen v rakousko-uherské a potažmo československé armádě, ale i v jejich národních společnostech v prvních dekádách 20. století. Nezanedbatelná je rovněž přílohová část práce, která tvoří v zásadě její plnou polovinu, tvořena případovými biografickými studiemi více než padesáti letců z českých zemí (bohužel zde absentuje Julius Kowalczyk z Moravské Ostravy, o kterém se mi zatím podařilo zjistit jen velmi málo, zejména o jeho poválečném působení, a autorova erudice by zde jistě byla přínosem) a tabulkovou částí obsahující personální složení řídicích orgánů jednotlivých složek c. a k. letectva, seznamy recipientů vysokých vyznamenání a přehledy nejúspěšnějších letců. Zejména v případě biografických medailonů vybraných osobností bych rád poznamenal, že se ani v nejmenším nejedná o strohé biografické výstupy, ale o rozsáhlé, detailně a literárně zdařile vypracované drobné studie opatřené podrobným poznámkovým aparátem. Ostatně literární rozměr nelze opomíjet ani při četbě práce jako celku. Autorova „vypsanost“, myšleno v tom nejlepší slova smyslu, doslova kontrastuje s velmi často neuspokojivou kvalitou publikačních prvovýstupů nastupující generace historiků.

Od posudku na jakoukoli práci, nejen vědeckou, se očekává, že bude, a to i v případě, že je posuzovatel navýsost spokojen, alespoň mírně kritická a nasměruje autora k dalším publikačním metám. V případě Jiřího Rajlicha budu upřímný, když napíšu, že tak, jako jsem si dva roky tomu se zaujetím přečetl a takřka jedním „hltem“ prolistoval fotografie v jeho tiskem vydané monografii *Na křídlech Světové války*, tak jsem i dnes v jeho recenzované dizertační práci (tentokrát bez fotografií, takže četba byla o to soustředěnější) objevil řadu informací a skutečností, které mi doposud unikaly.

Dizertační práci Jiřího Rajlicha *Příslušníci rakousko-uherského letectva z českých zemí* považuji za vědecký zajímavé a přínosné, vnitřně konzistentní a literárně zdařilé dílo, na základě jehož úspěšné obhajoby a po splnění všech zákonem stanovených povinností doporučuji udělit jeho autorovi vědecký titul doktor filozofie (ve zkratce Ph.D.).

V Ostravě 29. března 2018

Prof. PhDr. Aleš Zářický, Ph.D.